

דתישבו

בס"ד

פרשת האזינו, תשע"ז, מספר 1191

משה כמנהיג רוחני נתן אביעזר

אֶל-לְהִיכֶם. וַיְהִי בְעָרְב וַתַּעַל הַשָּׁלוּ וַתִּכַּס
אֶת-הַמַּחֲנֶה וּבִבְקֶר הַיְתֵה שִׁכְבַת הַטַּל סָבִיב
לְמַחֲנֶה" (שמ' טז:יב).

• באשר לאספקת המים, כתוב: "וַיֹּאמֶר ה'
אֶל-מֹשֶׁה... וְהִפִּיתָ בְּצוּר וַיֵּצֵאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם
וַשְׁתֵּה הָעָם. וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל" (שמ' יז:ה-ו).

• על הביגוד כתוב: "וַאֲוֹלֶךְ אֶתְכֶם אֲרָבָעִים
שָׁנָה בְּמִדְבָר לֹא-יָבִלוּ שְׁלֹמֹתֵיכֶם מֵעַלְיֶיכֶם
וְנִעְלָךְ לֹא-יִבְלֶתָה מֵעַל רִגְלֶךָ" (דב' כט:ד).

מתברר שמשה לא נאלץ כלל לדאוג לביטחונם
או לצורכיהם של בני ישראל. אם כן, מה היה
תפקידו כמנהיג העם? התשובה היא שתפקידו
של משה היה להיות המנהיג הרוחני של העם,
לקרב אותם לקב"ה, לחנך אותם לקיום
מצוותיו, וללמד אותם לבטוח בקב"ה ולסמוך
על כוחו.

במצרים היו בני ישראל עבדים, והתקשו
לעלות בבת אחת מהרמה הרוחנית השפלה של
עבדות לרמה נשגבה שבה יכירו בקב"ה, יבטחו
בו, ויקיימו את מצוותיו. לכן, כדברי הרמב"ם
(מורה נבוכים חלק ג, פרק לב), הקב"ה קבע
לעם תקופת מעבר כדי לאפשר להם ליצור
מנטליות של בני חורין המוכנים לסמוך על
הקב"ה, ככתוב: "וְלֹא-יִנְחָם אֶל-לְהִים דֶּרֶךְ אֲרָץ
פְּלִשְׁתִּים כִּי קְרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֶל-לְהִים פְּוִי-יִנְחָם
הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרִימָה. וַיִּסַּב אֶל-
לְהִים אֶת-הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם-סוּף" (שמ' יג:יז-
יח).

האם אכן הצליח משה במשימתו לקחת
עם ברמה רוחנית נמוכה ולהעלותו מעלה
מעלה? מצד אחד, בהנחייתו של משה במדבר,
אכן גילו בני ישראל סימנים מסוימים של רמה
רוחנית גבוהה, כמו למשל:

• במעמד מתן תורה הכריז העם: "נַעֲשֶׂה
וְנִשְׁמָע" (שמ' כד:ז), וכתוב גם: "וַיַּעֲנוּ
כָּל-הָעָם יַחְדָּו וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר-דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה"
(יט:ח).

• לפני חג המצות הראשון במדבר, חלק
מהאנשים היו טמאים, ונמנע מהם להקריב
את קרבן הפסח. אנשים טמאים אלו רצו
מאוד לקיים את מצוות קרבן פסח, והם פנו
למשה וביקשו ממנו למצוא פתרון עבורם,

שלוש הפרשיות האחרונות בספר דברים
עוסקות בדברי הפרידה שאמר משה רבנו לבני
ישראל לפני מותו. מילותיו של משה בפרשתנו,
"האזינו", זורות אור חשוב על דמותו כמנהיגם
של בני ישראל במשך ארבעים שנה, מזמן
יציאת מצרים עד להגעתם לגבולות ארץ
ישראל.

אולם, קודם עלינו לברר מה היה תפקידו של
משה כמנהיגם של בני ישראל.

התפקידים העיקריים של המנהיג אצל
עמים אחרים בתקופה זו היו לדאוג לביטחון
העם, לניצחון בעת מלחמה, ולאספקת הצרכים
הבסיסיים לעם, כולל מים, מזון וביגוד. אולם,
אצל עם ישראל במדבר, תפקידים אלו בוצעו
כולם על-ידי הקב"ה.

מלחמות וביטחון

• על המלחמה נגד פרעה וצבאו בעת יציאת
מצרים, כתוב: "ה' יִלָּחֶם לְכֶם וְאַתֶּם
תַּחֲרֹשׁוּ" (שמ' יד:יג).

• במלחמת עמלק, כתוב: "וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יֵרִים
מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבֹר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגִבֹר
עַמְלָק" (שמ' יז:יא).

• על מלחמת סיחון מלך האמורי ועוג מלך
הבשן, כתוב: "וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ-הַבְּשָׁן לִקְרֹאתָם
הוּא וְכָל-עַמּוֹ לְמִלְחָמָה אֲדָרְעִי. וַיֹּאמֶר ה'
אֶל-מֹשֶׁה, 'אֶל-תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידְךָ נִתְּתִי אֹתוֹ
וְאֶת-כָּל-עַמּוֹ וְאֶת-אֲרָצוֹ וְעַשִּׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר
עַשִּׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב
בְּחֶשְׁבוֹן"' (במ' כא:לג-לד).

• באשר לביטחון העם במהלך מסעם במדבר,
כתוב: "וְהָיָה הַלֵּךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן
לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם
לְלַכֵּת יוֹמָם וְלַיְלָה. לֹא-יִמֵּשׁ עַמּוּד הָעָנָן יוֹמָם
וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לְפָנֵי הָעָם" (שמ' יג:כא-
כב).

צורכי העם

• על המזון כתוב: "בֵּין הָעֲרָבִים תֹּאכְלוּ בֶשֶׂר
וּבִבְקֶר תִּשְׁבְּעוּ לֶחֶם וַיִּדְעֹתֶם כִּי אֲנִי ה'

* נתן אביעזר הוא פרופסור (אמריטוס) במחלקה
לפיזיקה באוניברסיטה, ומחבר הספרים:
"בראשית ברא" ו"אמונה בעידן המדעי".

ככתוב: "לא-אוכל אֲנִי (משה) לְבַדִּי לְשַׁאת אֶת-פְּלִהֵעַם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי. וְאִם-כִּכָּה אֶת-עֲשֵׂה לִי הֲרֵגְנִי נָא הוֹג אִם-מִצְאָתִי חֹן בְּעֵינַיִךְ וְאֶל-אַרְאָה בְּרַעְתִּי" (במ' יא:יד-טו).

ומה המצב אחרי ארבעים שנה במדבר? כאשר עמד העם לפני הכניסה לארץ ישראל, עדיין הרגיש משה צורך להתחנן בפניהם להתנהג כראוי, ככתוב:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶם לְכָל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מַעֲיֵד בְּכֶם הַיּוֹם אֲשֶׁר תִּצְוֶן אֶת-בְּנֵיכֶם לְשָׁמֵר לַעֲשׂוֹת אֶת-פְּלִדְבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. כִּי לֹא-דָבַר רַק הוּא מִכֶּם כִּי-הוּא חַיִּיכֶם וּבְדָבַר הַזֶּה תִּאָּרִיכוּ יָמִים עַל-הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת-הַיַּרְדֵּן שְׁמָה לְרִשְׁתָּהּ (דב' לב:מו-מז).

אבל משה הבין שהעם ימשיך למרוד בקב"ה, כפי שהוא אומר:

כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי אֶת-מְרִיךְ וְאֶת-עֲרֹפֶךָ הַקָּשָׁה הֵן בְּעוֹדְנִי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמְּרִים הַיְתָם עִם ה', וְאִף כִּי-אַחֲרֵי מוֹתִי... כִּי יָדַעְתִּי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי-הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן וְסָרְתֶם מִן-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקִרְאת אֶתְכֶם הֲרַעָה בְּאַחֲרֵי הַיָּמִים כִּי-תַעֲשׂוּ אֶת-הָרַע בְּעֵינַי ה' לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם (לא:כז-כט).

דברי פרידתו וצוואתו של משה המופיעים בפרשתנו כוללים נבואה שאינה מחמיאה, ככתוב:

וַיִּשְׁמַן יִשְׂרוּן וַיִּבְעֹט שְׁמֹנֶת עֶבֶת כְּשֵׁית וַיִּטֵּשׁ אֶל-לוֹהַ עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ וְגו' (דב' לב:טו).

במשך ארבעים שנה במדבר פעל משה כמיטב יכולתו כמנהיג רוחני של "עם-קשה-עֲרֹף", למרות המקרים של חוסר הצלחת, גדלותו של משה רבנו אינה מוטלת בספק, ככתוב:

וְלֹא-יָקָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדַעוּ ה' פְּנִיִם אֶל-פְּנִיִם (דב' לד:י).

ובאשר לעם ישראל, קשיות עורפו אמנם הייתה לו לעתים לרועץ, כפי שראינו, אך אולי היא זו שאפשרה לו לשרוד את מוראות הגלות במשך אלפיים שנים, ולהתקיים עד עצם היום הזה.

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
הדף מופיע באינטרנט באתר המידע
של אוניברסיטת בר-אילן

בכתובות: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת המייל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' עמוס פריש
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

ככתוב: "וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנַפְשׁ אָדָם וְלֹא-יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת-הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפְנֵי אֹהֶלן בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה אֵלֵינוּ אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנַפְשׁ אָדָם לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקָּרִיב אֶת-קִרְבָּן ה' בְּמַעַדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במ' ט:ו-ז). וכידוע, עקב פנייתם נקבע "פסח שני".

• כאשר ביקש משה מהעם תרומות לבניית המשכן, העם תרם בעין יפה כל-כך שמשה נאלץ לבקש להפסיק את התרומה, ככתוב: "וַיִּצְוּ מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחְנֵה לֵאמֹר אִישׁ וְאִשָּׁה אֲלֵי-עֲשׂוּעוֹד מְלֹאכָה לְתַרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וַיִּכְלָא הָעָם מִהִבִּיא. וְהַמְּלֹאכָה הִיְתָה דָּעִים לְכָל-הַמְּלֹאכָה לַעֲשׂוֹת אֹתָהּ וְהוֹתֵר" (שמ' לו:ו-ז).

אולם, לעומת הדוגמאות המועטות האלו של התעלות רוחנית, קיימות דוגמאות חמורות ביותר של מרד העם נגד ציוויו של הקב"ה.

עגל הזהב

החטא החמור הראשון של בני ישראל במדבר היה החטא בעגל הזהב, כפי שמפורט בספר שמות, פרק ל"ב: "וַיֵּרָא הָעָם כִּי-בִשַׁשׁ מִשָּׁה לְרִדְת מִן-הָהָר" וכו', הפן הגרוע ביותר של החטא בעגל הזהב היה העיתוי. החטא הזה התרחש זמן קצר בלבד אחרי שורה ארוכה של נסים ונפלאות של הקב"ה, כולל עשר המכות, קריעת ים סוף, ומתן תורה בהר סיני. למרות כל הנסים והנפלאות הללו, פנו בני ישראל לעגל הזהב כאשר איחר משה לרדת מן ההר. העם היה כל כך תלוי במשה, שכאשר הוא "נעלם", חש העם צורך מידי למצוא לו תחליף. דהיינו, עגל הזהב.

חטא המרגלים

תיאור מפורט של חטא המרגלים מופיע בספר במדבר, בפרקים יג-יד. מי היו המרגלים האלה שמרדו נגד משה ונגד הקב"ה, ושכנעו את כל העם ללכת בעקבותיהם? כתוב שהיו: "כָּלֶם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל הֵמָּה" (יג:ג). דווקא ראשי העם עמדו בראש המרד.

מרד קורח ועדתו

מרד קורח ועדתו מתואר בספר במדבר, בפרקים טז-יז. במרד זה ערערו קורח ומאתיים וחמישים אנשי עדתו על הנהגתם של משה ואהרן, וטענו שמשה ואהרן מינו את עצמם לתפקיד ("כִּי-תִשְׁתַּרְרַר עָלֵינוּ גַם-הַשְּׁתַּרְרַר", טז:יג). בדומה למקרה של חטא המרגלים, אנשי קורח שהעזו לערער על סמכותם של משה ואהרן היו "נְשִׂאֵי עֲדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנָשִׁיִּים" (טז:ב). דהיינו, גם הם היו ראשי העם.

התסכול העצום של משה מהתנהגות העם הוביל אותו בשלב מסוים אף לבקש למות,

